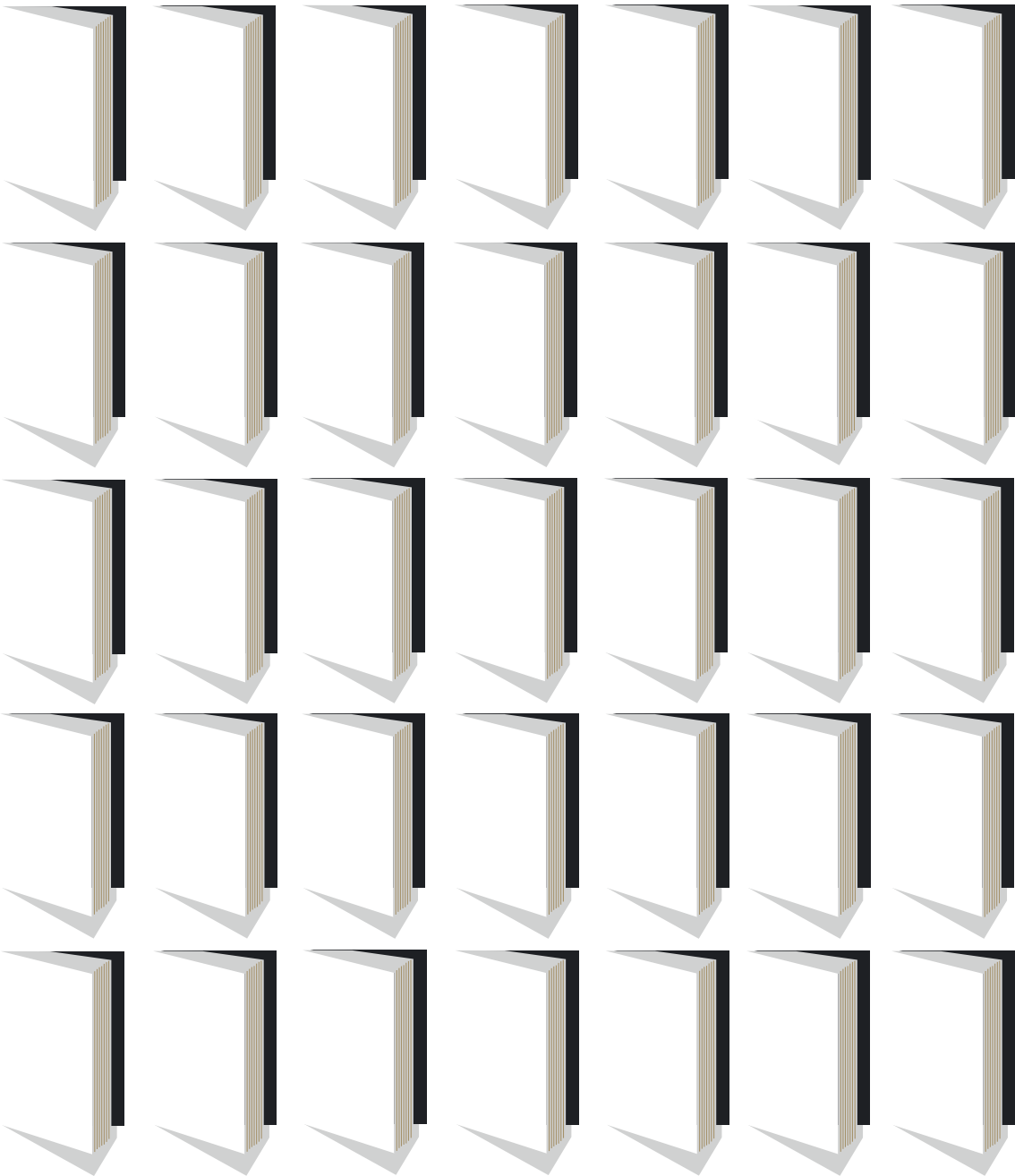

Wtórny rynek książki w Polsce

instytucje
asortyment
uczestnicy

Wtórny rynek książki w Polsce

instytucje
asortyment
uczestnicy

Grzegorz Nieć

Wtórny rynek książki w Polsce

instytucje

asortyment

uczestnicy

Kraków 2016

© Copyright by Grzegorz Nieć, Kraków 2016

Recenzenci:

dr hab. Janusz Kostecki
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.

Opracowanie redakcyjne:
Magdalena Mnikowska

Projekt okładki:
Natalia Wrona

Zdjęcie autora na skrzydełku © Igor Stanisławski

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki
przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS2/03908

ISBN 978-83-7638-663-8 (wersja papierowa)
ISBN 978-83-7638-674-4 (e-book)
<https://doi.org/10.12797/9788376386744>

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Najbliższym -
od lat przyglądającym się z rezygnacją,
jak nasz wspólny dom zamieniam w bibliotekę,
oraz
wszystkim ludziom książki,
których w życiu spotkałem
i bez których jeszcze ta jedna by nie powstała,
pracę tę dedykuję

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	11
I. Wprowadzenie.....	17
1. Pojęcie wtórnego rynku książki (<i>Próba definicji; Miejsce obiegu wtórnego w rynku książki i jego uwarunkowania – założenia wstępne</i>)	17
2. Tradycja badawcza (<i>Zagadnienia wtórnego rynku książki w nauce o książce; Metody badawcze i ich ograniczenia</i>).....	23
II. Dzieje i rola wtórnego rynku książki na ziemiach polskich.....	37
1. Polska niepodległa.....	37
2. Okres zaborów	40
3. Druga Rzeczpospolita	49
4. Wojna i okupacja	60
5. Polska Ludowa (<i>Okres do powstania PP „Dom Książki”; Budowa państwowej sieci antykwarycznej; Antykwariaty prywatne po upaństwowieniu instytucji rynku książki; Wtórny rynek książki w latach 70. i 80. XX wieku</i>) ...	61
6. Kształtowanie się wtórnego rynku książki w Polsce po 1989 roku (<i>Rozpad PP „Dom Książki” i własnościowe przekształcenia antykwariatów; Nowy kształt wtórnego obiegu książki w Polsce; Etapy kształtowania się wtórnego rynku książki w Polsce</i>)	106
III. Współczesny wtórny rynek książki w Polsce – konteksty i uwarunkowania	117
1. Uwarunkowania ekonomiczne i technologiczne	118
2. Uwarunkowania społeczne i kulturowe.....	130
3. Uwarunkowania prawne (<i>Podatek VAT; Ustawa o książce; Regulacje dotyczące obrotu przedmiotami zabytkowymi oraz ich eksportu; Obiekty skradzione i o niepewnym pochodzeniu w obrocie</i>)	133
4. Mechanizmy rekrutacji uczestników obiegu wtórnego (<i>Rozmieszczenie elit; Zmiany w metodach studiowania; Swoboda w wyborze podręczników szkolnych; Działania marketingowe; Przemiany stylów życia i modeli uczestnictwa w kulturze; Zmiany zachowań czytelniczych, kanonu literackiego</i>)	149
5. Stare i nowe formy kolekcjonerstwa i bibliofilstwa	160

IV. Struktura i organizacja wtórnego rynku książki w Polsce	165
1. Dawne i nowe instytucje wtórnego rynku książki.....	165
2. Kryteria podziału instytucji współczesnych.....	166
3. Stacjonarne instytucje obrotu asortymentem (<i>Antykwariaty stacjonarne; Salony aukcyjne</i>)	171
4. Bukiniści i ich stoiska.....	188
5. Handel i wymiana w Internecie (<i>Stacjonarne antykwariaty i bukiniści w Internecie; Antykwariaty i bukiniści internetowi; Serwisy aukcyjne; Handlowe platformy księgarsko-antykwaryczne; Serwisy ogłoszeniowe i społecznościowe</i>)	192
6. Inne formy (gieldy kolekcjonerskie, bazy)	206
7. Wyprowadza oraz rozdawnictwo druków zbędnych i dubletów bibliotecznych.....	208
8. Bookcrossing	210
V. Struktura przestrzenna rynku wtórnego książki w Polsce (centra i peryferie)	213
1. Przemiany struktury przestrzennej wtórnego rynku książki w Polsce po 1989 roku (<i>Główne ośrodki handlu antykwarycznego w Polsce – Warszawa i Kraków; Antykwariaty księgarskie i bukiniści w innych ośrodkach miejskich i akademickich</i>)	214
2. Antykwariat w pejzażu miasta historycznego (stosunek samorządów i społeczności lokalnej)	246
3. Antykwariaty internetowe	253
VI. Asortyment – jego rodzaje, sposoby pozyskiwania i formy sprzedaży	255
1. Rodzaje asortymentu księgarskiego i sposoby jego porządkowania.....	255
2. Asortyment antykwariatu księgarskiego (<i>Formalne rodzaje asortymentu; Rodzaje asortymentu wyróżniane za pomocą innych kryteriów</i>).....	257
3. Asortyment w praktyce antykwarskiej (<i>Sezonowość i okazjonalność; Bibliofilskie walory obiektów; Podaż i popyt</i>)	281
4. Źródła zaopatrzenia	297
5. Formy sprzedaży (<i>Sprzedaż frontowa (bezpośrednia); Sprzedaż wysyłkowa – oferty (elektroniczne i papierowe); Aukcje; Licytacje w serwisach aukcyjnych</i>).....	305
6. Ceny i marże (<i>Ceny; Marże i prowizje</i>)	312
VII. Opracowanie i promocja oferty	317
1. Opracowanie oferty (<i>Kompetencje i warsztat uczestników rynku wtórnego; Warsztat antykwariusza i specyfika opisu antykwarycznego</i>)	317
2. Promocja oferty.....	327
3. Promocja firmy i branży	334
4. Promocja nowych kierunków kolekcjonerstwa	342
VIII. Klienci	345
1. Klienci indywidualni	346
2. Klienci instytucjonalni	359
Zakończenie	363

Spis ilustracji, map, wykresów i tabel.....	369
Bibliografia	379
Indeks	399
Summary	409
List of Contents.....	415

WSTĘP

Książki – jak żadne chyba inne środki przekazu tekstów kultury (poza dziełami sztuki) – nieustannie podlegają powtarznej cyrkulacji, zmieniają użytkowników i właścicieli, długo zachowując przy tym swoją przydatność. Mimo to w pracach dotyczących handlu książką zajmowano się dotąd głównie szeroko pojmowanym księgarstwem, w niewielkim stopniu dostrzegając obieg książki używanej, do niedawna zdominowany przez działalność antykwariatów stacjonarnych i bukinistów. Potrzeba zajęcia się tym segmentem rynku staje się jednak coraz większa, zwłaszcza że wraz z rozwojem Internetu pojawiły się zupełnie nowe instytucje i formy obrotu właściwym dla niego asortymentem. Poszerzyły one znacznie krąg jego oddziaływania, aktywizując dawnych i przyciągając nowych odbiorców. Ponieważ obieg książki używanej znacznie przekroczył granice zjawiska określanego dotąd terminem „księgarstwo antykwaryczne”, proponuję wprowadzenie do refleksji bibliologicznej pojęcia szerszego – „wtórny rynek książki”¹. Przez termin ten rozumiem ogół procesów i instytucji związanych z obrotem używanymi oraz zabytkowymi obiektami zawierającymi tekst piśmienniczy.

Celem prezentowanej pracy jest syntetyczny opis tego zagadnienia. Rozdział I dotyczy głównie problemów terminologicznych i wyznaczenia granic moich zainteresowań. Sporo uwagi poświęciłem też określeniu relacji pomiędzy rynkiem wtórnym a pierwotnym (księgarskim), ocenie znaczenia pierwszego z nich w procesie rozpowszechniania publikacji oraz omówieniu tradycji badawczej.

Kolejne fragmenty odnoszą się do kwestii bardziej szczegółowych. W rozdziale II przedstawiłem zarys dziejów handlu książką używaną w Polsce. Jego formy, a także rola, jaką odgrywa, zmieniały

¹ Sformułowania „wtórny rynek książki” użył przed laty w felietonie warszawski antykwariusz Waldemar Szatanek, zob. tenże, *Czytelnicze pole manewru*, „Biblioteka Analiz” 2001, nr 5, s. 20-21.

WSTĘP się w zależności od ogólnej sytuacji politycznej i społecznej w kraju. Nie zawsze bowiem funkcje rynku wtórnego ograniczały się do zwykłego zagospodarowania i rozpowszechniania książek zabytkowych, wyczerpanych i używanych. W latach niewoli, okupacji, a także Polski Ludowej jego instytucje bywały ważnym rezerwuarem publikacji nielegalnych, jak również korygowały – bardzo nieraz rozległe – niedobory w zakresie innych rodzajów wydawnictw. Jednocześnie odegrały one po ostatniej wojnie istotną rolę w rekonstrukcji dawnych oraz tworzeniu nowych bibliotek – państwowych i prywatnych.

Wtórny rynek książki stopniowo się instytucjonalizował. Początkowo dominował handel straganiarski, później stacjonarne antykwariaty prywatne. Sieć placówek państwowych, które praktycznie przejęły wtórny obieg wydawnictw, zaczęto tworzyć na początku lat 50. XX w. Przetrwiała ona aż do transformacji ustrojowej w 1989 r., która zapoczątkowała też nowy etap w dziejach całego rynku książki.

Konteksty i uwarunkowania funkcjonowania współczesnego wtórnego rynku książki w Polsce przedstawiłem w rozdziale III. Zmiany, które rozpoczęły się w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia, zachodziły jednocześnie w wielu obszarach: ekonomii (wprowadzenie reguł rynkowych), życia społecznego i kultury (demokratyzacja, zmiany stylów życia, przekształcenia w systemie oświaty, a także w nauce), technologii (upowszechnienie się nowych narzędzi i form komunikowania, zwłaszcza zaś pojawienie się Internetu), prawa (w tym podatkowego). Na rynek wtórny wpływały one głównie pośrednio, dlatego sporo miejsca poświęciłem też czynnikom oddziałującym na niego w sposób bezpośredni, a mianowicie strukturalnym oraz jakościowym przekształceniom ruchu wydawniczego i księgarstwa, gdyż doprowadziły one do znacznego zwiększenia oraz zróżnicowania oferty bieżącej, a w konsekwencji do zaspokojenia popytu oraz likwidacji wieloletnich niedoborów.

Rozdział IV dotyczy struktury organizacyjnej wtórnego rynku książki w Polsce. Składa się ona z trzech podstawowych segmentów: instytucji stacjonarnych, instytucji niestacjonarnych oraz aktywnych w Internecie, które – choć różnią się formami działania oraz asortymentem – połączone są różnymi typami relacji. Dokonałem też typologii firm funkcjonujących w poszczególnych obszarach.

W rozdziale V zająłem się przestrzennym rozmieszczeniem placówek wchodzących w skład poszczególnych segmentów rynku wtórnego. Ponieważ wpływa na nie także polityka kulturalna gmin (gospodarka lokalami, wysokość czynszów, podatki), zasygnalizowałem też zagadnienie stosunku do instytucji książki samorządów oraz społeczności lokalnej.

Następne dwie części poświęciłem problemom asortymentu instytucji wtórnego rynku książki. W obszernym rozdziale VI omówiłem kolejno: jego rodzaje (wyróżniane za pomocą rozmaitych kryteriów), czynniki wpływające na podaż i popyt, sposoby pozyskiwania obiektów, główne formy sprzedaży, a także mechanizmy kształtowania się cen i marż. Z kolei w rozdziale VII scharakteryzowałem kwestie związane z opracowaniem i promocją oferty, eksponując zmiany, jakie zaszły w tym zakresie w ostatnich latach, a także różnice pomiędzy poszczególnymi segmentami wynikające zarówno z oczekiwań klientów, jak też z kompetencji oraz warsztatu antykwariusza i bukinisty. Przedstawiłem ponadto przejawy aktywności wybranych firm, których celem jest ugruntowanie tożsamości branży oraz utrzymanie relacji ze środowiskiem kolekcjonerskim i lokalnym.

Rozdział ostatni – VIII – dotyczy klientów wtórnego rynku książki, których pogrupowałem ze względu na częstotliwość i charakter dokonywanych przez nich zakupów. Najwięcej uwagi poświęciłem klientom najbardziej aktywnym – bibliofilom i kolekcjonerom, a także instytucjom, głównie bibliotekom.

Opisując współczesny wtórny rynek książki, wielokrotnie przywoływałem czasy Polski Ludowej. Czyniłem tak z dwu podstawowych względów. Po pierwsze, chociaż po 1989 r. bardzo szybko rozpadła się ówczesna scentralizowana sieć antykwaryczna, to poszczególne placówki (z mniejszym lub większym powodzeniem) kontynuują działalność do dziś, a niektóre z nich współtworzą awangardę branży. Po drugie, wiele zjawisk (jak choćby rozwój handlu bukinistycznego), które cechują dzisiejszy rynek, ma swe korzenie w latach 80.

Problemy, które starałem się opisać w prezentowanej książce, nie są łatwe do badania. Mamy przecież do czynienia ze zjawiskami wciąż zmieniającymi się, a poza tym z instytucjami, które nadal funkcjonują – i z tego względu, co zrozumiałe, nie ujawniają wszystkich danych o sobie, często świadomie kształtując swój wizerunek.

W czasie ponaddwuletnich badań terenowych odwiedziłem (oficjalnie bądź *incognito*) antykwariaty we wszystkich większych miastach w Polsce. Obserwowałem ich urządzenie (lokal, wyposażenie) i działalność, przeprowadzałem wywiady z właścicielami, pracownikami, a także niektórymi klientami, pytając o: ofertę antykwariatu i źródła jej pozyskiwania, rotację asortymentu, strukturę cen, zasady i sposoby opracowywania obiektów, a także o odbiorców, współpracę ze środowiskiem i warunki funkcjonowania. Równocześnie analizowałem ofertę i aktywność danej firmy w sieci, a także ewentualny rezonans medialny jej działalności. Mimo to informacje, do których udało mi się dotrzeć, mają często charakter cząstkowy, należy też

WSTĘP traktować je z ostrożnością. Po pierwsze, nie wszyscy odpowiadali na pytania tak samo rzetelnie, zdarzało się, że w ogóle nie podejmowali rozmowy; po drugie, jedni postrzegali sprawy w szerokim kontekście, racjonalnie i rzeczowo, inni – nie wychodzili poza własne, subiektywnie odczuwane doświadczenie (często negatywne, związane z niepowodzeniami, obniżeniem statusu, spadkiem dochodów).

Równie ostrożnie należy podchodzić do materiałów prasowych, w tym do tekstów pochodzących z prasy branżowej, choć te drugie są doprawdy nieliczne. Znających się na rzeczy komentatorów jest niewielu, przy czym koncentrują się oni głównie na tematyce książki zabytkowej i aukcji antykwarycznych. Pozostali z reguły albo poruszają problemy częściowe, albo dokonują powierzchownych i dalekich od obiektywizmu analiz szerszych zjawisk. Zdarza się, że poszukują tylko sensacji, skupiając się na wyrwanych z kontekstu zdarzeniach lub zjawiskach. Trzeba jednak przyznać, że w sumie materiały te stanowią swego rodzaju kronikę wydarzeń i nieźle odzwierciedlają stan świadomości społecznej, nastroje i potrzeby danej społeczności w interesującym nas zakresie. Podobnie rzecz się ma z tekstami zamieszczanymi w sieci. Ponieważ na rozmaitych forach i w serwisach społecznościowych nie brakuje profili i grup bibliofilskich, aktywne są antykwariaty, księgarnie, biblioteki i inne instytucje związane z książką, znaleźć tam można teksty pisane ze znanstwem i zaangażowaniem.

Niezwykle trudno zgromadzić dane liczbowe dotyczące obrotów na wtórnym rynku książki. Jediną formę sprzedaży, która poddaje się analizie pod tym względem, stanowią aukcje antykwaryczne, gdyż dostępne są ich katalogi, a firmy ogłaszają wyniki licytacji. Jednak i w tym przypadku nie zawsze dowiemy się, kto kupował, jaką marżę zadowolił się antykwariat, w jakim też stopniu udało się sprzedać po aukcji tzw. spady.

Sporo cennych informacji przyniosły badania aukcyjnych serwisów internetowych, a zwłaszcza Allegro.pl, choć sukcesywnie ogranicza się tam możliwości przeszukiwania ofert wstecz, co utrudnia śledzenie zmian. Niestety, firma ta nie odpowiedziała na pismo z prośbą o wywiad i ewentualne udostępnienie danych dotyczących świadczonych usług.

Aby zorientować się, w jakim zakresie instytucje książki (w tym antykwariaty) – jako instytucje kultury – korzystają ze wsparcia gmin, skierowałem do władz 60 największych miast w Polsce zapytanie w tej sprawie w trybie przewidzianym ustawą o dostępie do informacji publicznej. Odpowiedzi pozwoliły mi ocenić stosunek samorządów do branży, poznać dominujący sposób myślenia na te-

mat miejsca antykwariatów w pejzażu miasta i ich roli społecznej. WSTĘP
W podobny sposób zebrałem informacje od największych bibliotek na temat gospodarki dubletami i drukami zbędnymi oraz współpracy z antykwariatami.

Korzystałem oczywiście także z literatury przedmiotu. Nie jest ona obszerna, a szczegółowo omawiam ją we *Wprowadzeniu*. Dorobek polskiej bibliologii był mi szczególnie pomocny przy opracowaniu części historycznej. Obficie korzystałem z kolejnych tomów *Słownika pracowników książki polskiej* oraz licznych opracowań z zakresu dziejów książki, bibliotek i księgarstwa. W literaturze przedmiotu natomiast przeważają teksty z okresu PRL, które dotyczą funkcjonowania państwowej sieci antykwarycznej. Także liczne prace obce dają się wykorzystać tylko w ograniczonym zakresie, gdyż dotyczą albo zupełnie innej rzeczywistości, epoki, albo odmiennego systemu politycznego. Dominuje w nich ponadto żywioł publicystyczny, gawędziarski, albowiem większość wyszła spod pióra bibliofilów, nieraz bardzo kompetentnych, ale nie zawsze zdolnych do obiektywnej oceny zjawisk i ludzi. Mimo tych zastrzeżeń nie da się ukryć, że – zwłaszcza jeśli chodzi o ustalenia teoretyczne i terminologię – sporo zaczerpnąłem z prac poprzedników. Niezwykle użyteczne okazały się też kolejne raporty i analizy badań czytelnicznych, przede wszystkim te ich fragmenty, które dotyczyły przemian gustów i preferencji lekturowych oraz bezpośrednio sposobów zaopatrywania się w książki.

Wnikliwy czytelnik tej książki bez trudu zauważy, że źródłem wielu zawartych w niej konstatacji są również wieloletnie obserwacje własne. Od połowy lat 80. nieprzerwanie bowiem gromadzę księgozbiór prywatny, który liczy dzisiaj już prawie 20 tys. woluminów. Ponieważ głównym źródłem zaopatrzenia był dla mnie wtórny rynek książki, miałem okazję obserwować jego przemiany. Systematycznie penetrowałem krakowskie antykwariaty, odwiedzałem również te znajdujące się w innych miastach naszego kraju, szukałem książek na giełdach, kiermaszach i bazarach, brałem udział w aukcjach, intensywnie korzystałem z możliwości, jakie stwarza Internet. Przede wszystkim zaś spotykałem się z ludźmi – antykwariuszami i bukinistami, a także tymi, którzy w rozmaity sposób budowali swoje prywatne biblioteki i kolekcje. Rozmawiałem z nimi, przyglądałem się ich pracy i pasjom, widziałem też niejedną godną podziwu księgozbiór.

Istotne znaczenie ma zgromadzony w książce materiał ikonograficzny. Zdarza się, że rezygnowałem z obszernego opisywania i komentowania danego zjawiska, poprzestając na dobrze obrazującej

WSTĘP je ilustracji. Wiele zdjęć wykonałem podczas badań terenowych, inne pochodzą z moich zbiorów lub od zaprzyjaźnionych osób i instytucji. Starłem się, aby był to materiał wcześniej niepublikowany. Zamieściłem też sporo tzw. zrzutów z Internetu.

Choć analizując zebrany materiał, korzystałem z prac literaturoznawczych, historycznych, socjologicznych, ekonomicznych, prawnych i innych, to moja rozprawa ma charakter bibliologiczny, gdyż cały czas książka jest dla mnie „pierwszorzędnym źródłem” i „centralnym punktem zainteresowań”². Nie znaczy to jednak, że spojrzenie na problem wtórnego obiegu książki z innych punktów widzenia nie przyniosłoby nowych i ciekawych ustaleń.

Starłem się w pracy ukazać granice badanego zjawiska i jego strukturę, nazwać podstawowe instytucje i procesy, pokazać najważniejsze mechanizmy jego funkcjonowania, a także tendencje i kierunki przemian. Nie zawsze jednak – co już podkreśliłem – dostępne dane pozwalały uchwycić ich wymiar, toteż koncentrowałem się na prezentowaniu modeli instytucji, form i strategii działania, a także zachowań uczestników opisywanych procesów. Omawiane problemy ściśle się ze sobą zazębiały, toteż zależało mi na tym, by konstrukcja mego wywodu była jak najbardziej przejrzysta. Konieczność pewnych powtórzeń starałem się ograniczyć, korzystając z odniesień i odsyłaczy. W opisach bibliograficznych niektórych tytułów pojawia się wydawca, gdy w jakiś sposób informacja ta jest istotna dla wywodu.

Niewątpliwie książki tej w żadnym razie nie można traktować jako historii polskich antykwariatów, choć z pewnością jej napisanie – acz z uwagi na fragmentaryczność materiałów niezwykle trudne – byłoby bardzo pożyteczne. Mam nadzieję, że moja praca przyczyni się do tego, że kiedyś takowa historia powstanie.

Na koniec chciałbym serdecznie podziękować wszystkim, którzy wspierali mnie radą i służyli pomocą podczas pracy nad tą książką. W sposób szczególny chciałbym wyrazić wdzięczność recenzentom – profesorowi Januszowi Kosteckiemu i profesorowi Jiřiemu Trávniřkovi, Pawłowi Podniesińskiemu, ekspertowi rynku antykwarycznego, oraz antykwariuszom, z którymi na bieżąco konsultowałem poszczególne problemy – Zuzannie Migo-Rożek, Annie Wójtowicz, Januszowi Pawlakowi i Piotrowi Wójtowiczowi oraz wielu innym.

² K. Piekarski, *Książka w Polsce XV i XVI wieku*, [w:] *Kultura staropolska*, Kraków 1932, s. 354.

I. WPROWADZENIE

1. Pojęcie wtórnego rynku książki

Próba definicji

Rynek książki obejmuje ogół instytucji i procesów związanych z produkcją i rozpowszechnianiem książki – od chwili złożenia rękopisu (maszynopisu, wydruku) w wydawnictwie (a nawet od narodzin koncepcji przyszłej publikacji) do momentu, w którym wydrukowany egzemplarz trafi do rąk nabywcy. Droga książki do tego ostatniego bywa różna. Producent-wydawca może dotrzeć do niego bezpośrednio ze swoją ofertą, mogą też pojawić się pośrednicy (dys-trybutor/hurtownik i/lub księgarnia, kolporter).

Trzeba mieć świadomość, że sekwencja: wydawnictwo – hurtownia – księgarnia opisuje tylko następstwo w czasie. Rzeczywisty przebieg procesu determinowany jest zarówno kondycją i stopniem rozwoju poszczególnych ogniw rynku (np. rozmieszczeniem i wydolnością sieci hurtowej i detalicznej), wysokością nakładu, ceną egzemplarza, jak i różnego rodzaju czynnikami zewnętrznymi – poziomem i sprawnością środków komunikacji (transportu i łączności), przepisami prawnymi i aktualną sytuacją polityczną¹.

Miejsce książki rozumianej jako materialny nośnik tekstów piśmienniczych (artystycznych, naukowych, fachowych, publicystycznych) jest w obrocie handlowym szczególne². Jej wytwarzanie oraz obrót bywały i wciąż są obiektem żywego zainteresowania władzy. Najbardziej jaskrawym tego przejawem są cenzura oraz inne sposo-

¹ A. Piasecka-Głuszak, *Logistyka w wydawnictwie*, Warszawa 2008, s. 227-231.

² Specyfikę współczesnego rynku książki przedstawił ostatnio z punktu widzenia socjologii literatury Marcin Rychlewski, zob. tenże, *Książka jako towar, książka jako znak. Studia z socjologii literatury*, Gdańsk 2013.

by ograniczania ruchu wydawniczego i rozpowszechniania druków (koncesjonowanie działalności księgarskiej, szczegółowe wymogi kwalifikacyjne)³. Z ingerencją państwa (ustawami i przepisami regulującymi rynek książki, jej dystrybucję i cenę) mamy do czynienia także we współczesnych systemach demokratycznych, czego spektakularnym przykładem jest Francja⁴. W Polsce od zmian ustrojowych w 1989 r. rynek książki rozwija się w sposób swobodny (a nawet żywiołowy), choć pewne środowiska nieprzerwanie lobbują na rzecz rozwiązań podobnych do francuskich⁵. Jednocześnie najważniejsi uczestnicy rynku książki – autorzy i czytelnicy – praktycznie są w debacie nieobecni. Problem ten został szerzej omówiony w dalszej części pracy.

W minionym okresie w państwach socjalistycznych wydawanie oraz rozpowszechnianie książek i czasopism było (z niewielkimi odstępstwami) domeną państwa i odbywało się w zorganizowanej strukturze obejmującej wszystkie ogniwa rynku książki, w tym także częściowo obieg wtórny. Ówczesna sytuacja, także technologiczna, pozwalała teoretykom szkicować bardzo precyzyjne i adekwatne do rzeczywistości schematy owej struktury, a także z powodzeniem badać i szczegółowo analizować jej funkcjonowanie⁶. Zresztą już w stopce wydawniczej umieszczanej w publikacjach z tamtych lat podawano dokładne informacje na temat przebiegu procesu wydawniczego i wysokości nakładu. Ponad 80% wydawnictw dystrybuowanych było za pośrednictwem struktur Zjednoczenia Księgarstwa, reszta przez inne, także – mniej lub bardziej – kontrolowane przez państwo, wyodrębnione księgarnie o specjalnym charakterze, jak Klub Międzynarodowej Prasy i Książki (KMPiK) czy Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN (ORPAN)⁷. Równocześnie odbywał się kolportaż (miejscami szeroko zakrojony i bardzo dynamiczny) przyjmujący najrozmaitsze formy rozprowadzania wydawnictw poza siecią księgarską. Ten sposób sprzedaży, niezwykle popularny w przeszłości⁸, umożliwiał dotarcie z ofertą

³ B. Klukowski, *Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce*, Warszawa 2008, s. 37-54.

⁴ A. Guillet-Malik i in., *Ustawa o książce. Za i przeciw*, Warszawa 2007, s. 109-132.

⁵ *Tamże*, s. 133-161. Ponadto najnowsze propozycje i dyskusje są na bieżąco publikowane i omawiane m.in. na portalu księgarskim Książka.net.pl.

⁶ Kwestie te omówiłem szerzej w: *Problematyka księgarska w polskich badaniach nad książką do 1989 roku*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*, red. G. Czapiński, Z. Gruszka, J. Ladorucki, Łódź, Warszawa 2014, s. 167-185.

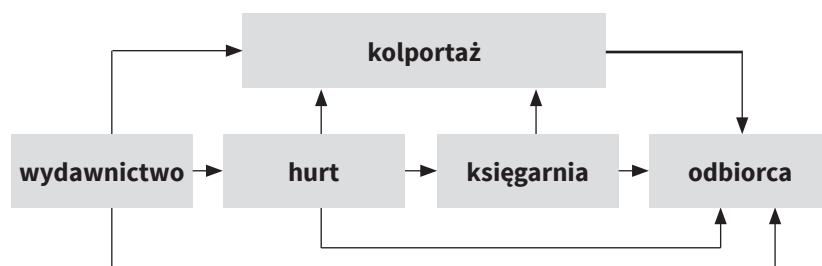
⁷ R. Cybulski, *Księgarstwo w społeczeństwie współczesnym*, Wrocław 1978, s. 112-115.

⁸ Zob. *tamże*, s. 103-104; L. Fontaine, *Histoire du colportage en Europe XV-XIX siècle*, Paris 1993.

do odbiorców mieszkających z dala od księgarni, często też kolporterzy byli po prostu agentami tychże. Obecnie istnieje on w postaci szczątkowej, aczkolwiek terminem tym można wciąż określać różne formy dystrybucji publikacji poza hurtowniami i księgarniami, zarówno w przestrzeni publicznej (w sieci), jak i poprzez bezpośrednie relacje międzyludzkie. Mówiąc o sytuacji współczesnej, należy zwrócić uwagę na to, że koncentracja działalności gospodarczej sprzyja powstawaniu nowego ogniwa stojącego między wydawcą a hurtownikiem, czyli swego rodzaju superhurtownika – dystrybutora, który całkowicie przejmuje na siebie rozproszony nakład⁹.

Niewątpliwie sposób rozpowszechniania publikacji zmienił przede wszystkim Internet, który pozwala na powszechną wymianę tekstów bez ograniczeń czasowych i przestrzennych, stwarzając niespotykane dotąd możliwości wszystkim uczestnikom rynku książki. Ułatwia on kontakt producenta z ostatecznym odbiorcą, skutkiem czego zmalała rola pośrednika.

Najprostszy schemat współczesnego rynku książki prezentuje się następująco:

1. Rynek książki –
schemat

Przez pojęcie wtórnego rynku książki rozumiem z kolei instytucje i procesy, które są związane z obrotem już wytworzonego i wprowadzonego przynajmniej raz do obrotu handlowego asortymentu antykwariatu księgarskiego, albo inaczej – wszelkich materiałów bibliotecznych, które zostały wcześniej zbyte lub wydane przez szeroko pojmowanego wytwórcę. Szeroko pojmowanego, albowiem, choć większość obiektów będących przedmiotem tego obrotu stanowią książki, to jednak obok nich w skład tegoż asortymentu wchodzi zarówno wszystkie materiały biblioteczne, a więc także rękopiśmienne, dokumenty urzędowe itd., jak również przedmioty zupełnie innej natury, np. artykuły piśmienne, artystyczne¹⁰. Wtórny

⁹ A. Piasecka-Głuszak, *dz. cyt.*, s. 231.

¹⁰ Szerzej piszę o tym w rozdziale VI niniejszej pracy.

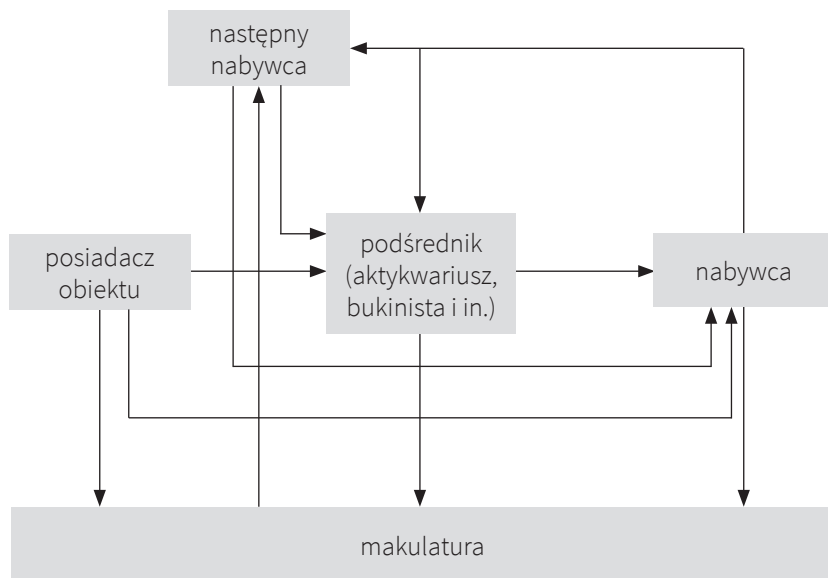
I. WPROWADZENIE rynek książki zaczyna się zatem tam, gdzie kończy się rynek książki nowej (można przyjąć: pierwotny). Struktura tych rynków teoretycznie jest podobna, aczkolwiek na początku zamiast wydawcy mamy posiadacza, dalej zaś droga do ostatecznego odbiorcy może wieść poprzez pośredników lub też bez ich udziału. Wprawdzie istnienie czegoś w rodzaju hurtu antykwarycznego wydaje się mało prawdopodobne, ale jest to możliwe nie tylko w teorii. Tego rodzaju ogniw funkcjonowało na przykład w NRD (centralny antykwariat), jego celem była jednak głównie kontrola strumienia dawnych publikacji trafiających do obiegu¹¹. Obecnie podobne rozwiązania mają wyłącznie cel biznesowy, w Polsce zaś niekiedy coś w tym rodzaju tworzą niektóre antykwariaty posiadające dwa i więcej punktów sprzedaży. Choć trzon grupy towarowej branży stanowią książki używane, w ofercie poszczególnych sprzedawców mogą pojawiać się też wydawnictwa nowe, pochodzące od wydawcy bądź hurtownika. Pewne ich rodzaje tradycyjnie mieszczą się w asortymencie antykwariatów księgarskiego (np. literatura przedmiotu, reprinty); bywa jednak, że niektóre firmy łączą po prostu działalność typowo antykwaryczną z księgarską i inną.

Każdy obiekt z szeroko pojmowanego asortymentu księgarskiego może się znaleźć w obrocie wiele razy, gdyż istotą rynku wtórnego jest nieustanna cyrkulacja istniejącej substancji spowodowana tym, że każdy nowy nabywca staje się automatycznie potencjalnym zbywcą. Cyrkulacja ta dokonuje się aż do całkowitej utraty wartości i przydatności konkretnych obiektów lub ich grup bądź do ich fizycznego unicestwienia. Ostatnim etapem istnienia zniszczonych (zacytanych) materiałów bibliotecznych, jeśli nie pozostają w jakichkolwiek zbiorach lub nie zostaną poddane renowacji, jest makulatura. Książka na makulaturę może trafić na każdym etapie swojego funkcjonowania na rynku wtórnym, może również – co się zdarza – z tej makulatury, jak i ze zwykłego śmietnika, na ten rynek powrócić. Nie wolno również tracić z pola widzenia, niedającego się uchwycić w swych rozmiarach, obszaru wymiany bezpośredniej, co niezwykle trafnie podkreślił przed laty Kazimierz Piekarski. Twierdził on, że „zorganizowany, zawodowy handel książką nie ujmuje całego pośrednictwa w swe ręce. Z jednej strony spotykamy się ze zjawiskiem pomijania przez czytelników dróg pośrednich, z drugiej

¹¹ Zentralantiquariat der DDR powstał w 1959 r. Po zjednoczeniu Niemiec został sprywatyzowany i działa po dziś dzień jako Zentralantiquariat Leipzig GmbH, zob. <http://www.zentralantiquariat.de/geschichte.html> (dostęp: 14 V 2015) oraz J. Schebera, *Księgarstwo antykwaryczne w Niemieckiej Republice Demokratycznej*, „Księgarz” 1979, nr 4.

czytelnik sam staje się pośrednikiem. Pożycza, sprzedaje, darowuje książkę”¹². Uwaga ta w sposób szczególny odnosi się właśnie do obrotu wtórnego, „z drugiej ręki”.

Schemat wtórnego rynku książki w najprostszej wersji przedstawia się następująco¹³:

1. POJĘCIE WTÓRNEGO RYNKU KSIĄŻKI

2. Wtórny rynek książki – schemat

W praktyce funkcjonowanie rynku pierwotnego może się odbywać z pominięciem niektórych instytucji, zwłaszcza na etapie rozpowszechniania, zawsze jednak ciąg zdarzeń kończy się wówczas, gdy gotowa publikacja trafia do rąk odbiorcy. Podobnie bywa na rynku wtórnym, gdzie jedynymi niezbędnymi elementami są zbywający i nabywca. W tym wypadku obiekty będące przedmiotem obrotu mogą znaleźć się w nim nieskończoną liczbę razy, dochodzi przy tym do ciągłej wymiany ról pomiędzy uczestnikami procesu.

¹² K. Piekarski, *Książka w Polsce XV i XVI wieku*, [w:] *Kultura staropolska*, Kraków 1932, s. 371.

¹³ Nieco inne schematy przed laty proponował m.in. Bernard Wendt, zob. tenże, *Der Antiquariatsbuchhandel. Eine fachkunde für junge antiquare*, Hamburg 1974, s. 12.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Archiwum Akt Nowych, Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa w Warszawie, Protokół nr 18 z posiedzenia Prezydium CUW z dnia 15 IV 1953 r., nr zespołu: 367/0, t. 379-11,teczka nr 03 kln.
- Narodowe Archiwum Cyfrowe, Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny. Archiwum Ilustracji: sygn.: 1-G-5891, 1-G-5901-4, 1-N-2648-2, 1-N-2649-2, 1-N-2652-1.
- Zrzeszenie Księgarstwa, Zasady i tryb kwalifikowania oraz sprzedaży wydawnictw zaliczanych do tzw. antykwariatu zamkniętego, maszynopis bez daty, opatrzony pieczęcią nagłówkową (ze zbiorów Pawła Podniesińskiego).

Źródła publikowane

Akty prawne

- Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31 X 1918 r., Dz.Pr.P.P. z 1918 r. Nr 16.
- Projekt organizacji księgarstwa polskiego z czasów Królestwa Kongresowego*, z rękopisu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie wydał i przedmową poprzedził T. Sterzyński, Warszawa 1930.
- Projekt Ustawy o książce wraz z uzasadnieniem złożony przez PSL, 8 IV 2015, oraz inne dokumenty jego dotyczące, [on-line:] <http://www.pik.org.pl/pages/47/projekt-ustawy-o-ksiazce>.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 30 VI 1965 r. w sprawie trybu zgłaszania wniosków oraz wydawania zaświadczeń i zezwoleń na wywóz za granicę dóbr kultury, Dz.U. z 1965 r. Nr 31, poz. 206.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 VI 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę, Dz.U. z 2004 r. Nr 84, poz. 789.
- Rozporządzenie Prezydenta z mocą ustawy z dnia 6 III 1928 r. o opiece nad zabytkami, Dz.U. z 1928 r. Nr 29.

- BIBLIOGRAFIA Statut Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Załącznik do Zarządzenia nr 6 z dnia 18 II 2011 r., MKiDN, [on-line:] http://bip.nimoz.pl/zalaczniki/I-A2_STATUT_NIMOZ.pdf.
- Ustawa z dnia 15 II 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz.U. z 1962 r. Nr 10.
- Ustawa z dnia 23 VII 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. z 2003 r. Nr 162.
- Ustawa z dnia 27 VI 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. z 1997 r. Nr 85, poz. 539.
- Ustawa z dnia 9 IX 2000 r. o opłacie skarbowej, Dz.U. z 2000 r. Nr 86.

Materiały dotyczące sieci antykwariatów Przedsiębiorstwa Państwowego „Dom Książki” z lat 1951-1989

- Centrala Księgarstwa „Dom Książki”, *Antykwaryczny katalog-cennik*, t. 1-19, red. S. Tarkowski, Warszawa 1968-1972 [t. 1: *Historia I*, red. W. Kaźmierczak i in., Warszawa 1968; t. 2: *Nauka o literaturze, Językoznawstwo, Bibliografia, Bibliologia, Bibliotekarstwo, Dziennikarstwo, Księgarstwo*, red. L. Rózdżyński, S. Tarkowski, Warszawa 1968; t. 3: *Nauki społeczno-polityczne i ekonomiczne, Prawo, Handel*, red. H. Pakosiak, S. Tarkowski, Warszawa 1968; t. 4: *Historia II*, red. A. Ługowski, S. Tarkowski, T. Wilczyński, Warszawa 1968; t. 5: *Sztuka, Estetyka, Architektura, Grafika, Malarstwo Rzeźba, Urbanistyka, Zdobnictwo, Muzyka, Śpiew, Teatr, Taniec, Kino, Fotografika*, red. H. Pakosiak, S. Tarkowski, Warszawa 1970; t. 6: *Filozofia, Etyka, Psychologia, Religioznawstwo, Teozofia, Okultyzm*, red. A. Ługowski, S. Tarkowski, Warszawa 1970; t. 7: *Matematyka, Przyroda, Technika, Przemysł*, red. H. Pakosiak, S. Tarkowski, Warszawa 1970; t. 8: *Kultura, Nauka, Oświata, Szkolnictwo, Wychowanie*, red. W. Kaźmierczak, S. Tarkowski, T. Wilczyński, Warszawa 1970; t. 9: *Geografia, Krajoznawstwo, Podróże, Turystyka*, red. A. Ługowski, H. Pakosiak, S. Tarkowski, Warszawa 1970; t. 10: *Cracoviana*, red. S. Tarkowski, T. Wilczyński, Warszawa 1970; t. 11: *Życiorysy*, red. L. Rózdżyński, Warszawa 1970; t. 12: *Pamiętniki i wspomnienia*, oprac. H. Pakosiak, red. S. Tarkowski, T. Wilczyński, Warszawa 1970; t. 13: *Varsaviana I*, oprac. H. Pakosiak, red. S. Tarkowski, Warszawa 1971; t. 14: *Bibliologia, Dziennikarstwo, Prasoznawstwo*, oprac. E. Kurdybacha, S. Tarkowski, red. A. Ługowski, Warszawa 1971; t. 15: *Miasta, miejscowości i regiony (z wyłączeniem Krakowa i Warszawy)*, oprac. W. Kaźmierczak, red. S. Tarkowski, Warszawa 1971; t. 16: *Varsaviana II*, oprac. H. Pakosiak, red. S. Tarkowski, Warszawa 1971; t. 17: *Varsaviana III (Wyd. od 1945 r.)*, oprac. J. Osiecki, red. S. Tarkowski, Warszawa 1971; t. 18: *Ludoznawstwo*, oprac. E. Kurdybacha, red. S. Tarkowski, Warszawa 1972; t. 19: *Historia III*, oprac. E. Kurdybacha, S. Tarkowski, red. A. Ługowski, Warszawa 1972].
- Zjednoczenie Księgarstwa, *Antykwaryczny katalog-cennik. Wydawnictwa współczesne z zakresu literatury pięknej z lat 1965-1974. Wybór*, Warszawa 1977.
- Zjednoczenie Księgarstwa, *Przepisy Zjednoczenia Księgarstwa dot. zasad obrotu wydawnictwami antykwarycznymi dawnymi i współczesnymi w księgarniach antykwarycznych Przedsiębiorstw „Dom Książki”*, Warszawa 1975.

Summary

THE SECONDARY BOOK MARKET IN POLAND

The concept of the secondary book market comprises institutions and processes related to the antiquarian bookseller's assortment that has been published and introduced into trading at least once beforehand or, in other words, all library materials that have already been sold or published by a widely defined originator. The originator is here widely understood, because the said assortment includes traded items that are not only books, though they constitute the majority, but also all library materials, i.e.. manuscripts, official documents etc., as well as items of a completely different nature, e.g. stationery and artworks. This research covers all known institutions and forms of assortment exchange, its composition and the structure of the offer, sources and methods of sourcing, preparation and marketing as well as sale and the market participants. The latter can generally be divided into service providers (vendors, brokers, organisers of the exchange, experts) and service recipients (the selling party and the buying party), although many participants often play both roles. A special emphasis has been placed on customers who are very active buyers, i.e. bibliophiles, collectors and libraries. Non-commercial activity of stationary antiquarian bookshops seen as cultural institutions is also taken into account.

The history of the second-hand book trade in Poland is presented in Chapter 2. This trade has been developing and evolving throughout the centuries. The number of recipients was growing along with the quantities of available items and the forms of trading were improving. The 19th century started with street selling, but then a network of stationary antiquarian bookshops emerged in the Polish lands, offering a varied level of services, depending on the assortment quality and the needs of the local communities.

In general, these activities consisted in trade and dissemination of vintage books, second-hand books and books which were out of print. Trade plays an essential and strategic role for culture and science, which is self-evident and constant, while dissemination comprises replenishment and support of spreading literary production, mainly through creating an attractive alternative to usually quite expensive new books. The significance of this second segment comes to the foreground in the case of social groups whose financial resources would not allow them to fully satisfy their needs of reading, education and collecting books. The larger the group, the more essential this segment becomes. Another equally important question is the use of the growing number of materials which must be sold by their present owners so that they create free room and obtain money for new books.

However, in some periods the secondary book market gains more importance and has more tasks to perform. In the years of Poland's subjection to foreign powers as well as in the time of occupation and the Polish People's Republic, the institutions of the secondary book market were often responsible for illegal publications and counteracted (at times very extreme) shortages of other types of publications, resulting either from the restrictions imposed by censorship or the ineffectiveness of the state publishing institutions. Furthermore, the secondary book market institutions played an important role in reconstructing old libraries and establishing new, public and private libraries after the end of the Second World War.

Gradually, the secondary book market became institutionalised. Immediately after the Second World War, private stationary antiquarian bookshops dominated, especially in the Regained Territories. Following the eradication of independent publishing and book-selling, a network of state facilities was organised and dominated the secondary market, although there remained a number of small private antiquarian bookshops. This network developed without interruption until the transformation of the political system in 1989, which started a new era in the entire history of the book market in Poland.

After a dozen years of intensified changes, a network of antiquarian bookshops emerged that was hardly resembling the one from the time before 1989, especially in the areas outside the largest academic and cultural centres. This network has lost its former significance due to the partial or complete transfer of numerous book-selling entities to the Internet as well as the emergence of many new entities which do business exclusively online. The offered as-

sortment has been profoundly revalued, as certain types of publications and topics have been depreciated, and it has affected nearly all market participants. Antiquarian booksellers are no longer the providers of deficient products and many owners of private collections that often required a great deal of efforts and expenses are becoming aware of their significantly lower value.

The next chapters present a detailed analysis of problems related to the secondary book market in Poland after 1989. Chapter 3 describes the contexts and conditions in which this market has been taking shape and functioning. The changes which started in the last decade of the previous century were happening simultaneously in many areas: economy (implementation of market principles), social life and culture (democratisation, new life styles, transformations in the education system and science), technology (distribution of new tools and forms of communication, especially the Internet), laws (taxes, conditions for transporting historic items abroad). These changes influenced the secondary market indirectly, therefore I put more emphasis on direct factors, i.e. structural and qualitative transformations of publishing and book-selling, since they have contributed to a considerable growth and diversification of the present offer and, in consequence, to the satisfaction of demand and elimination of many years' shortages.

The organisational structure of the secondary book market in Poland (Chapter 4) comprises three basic segments: stationary institutions, non-stationary institutions and the Internet. They differ as to the forms of activity and the assortment, but there exist various interrelations. Some institutions limit their activities to one segment, while others are active in more than one segment. Based on the analysis of the offer and its level of preparation, the organisational structure and facilities as well as the efficiency and quality of services, this section introduced the typology and classification of businesses from particular areas.

The spatial placement of facilities included in the segments of the secondary market is presented in Chapter 5. The density level of book market stationary institutions in the given territory mainly depends on the character and cultural potential of the given city, the assortment quantities as well as on tradition and on how deep-rooted the businesses are and how they relate to the academic and cultural environment. For these reasons, the top ranking places are the largest academic cities and agglomerations with population exceeding 300 thousand inhabitants. Here one must distinguish two cities, Kraków and Warsaw, both for the market's quality and

SUMMARY volume. Nearly all of the leading facilities in the sector are located in these cities and almost 90% of antiquarian actions take place there. However, it is sometimes the case that relatively minor antiquarian bookshops play an important role in their cities. They always contribute to the atmosphere of the historic city centre and constitute its necessary attribute. A good opportunity for antiquarian book-sellers and bouquinistes (street book-sellers) who want to do business in attractive sites of the city is to become involved in non-commercial activities and participate in cultural projects, especially if they promote reading. The cultural politics of communes (management of facilities for rent, the rent rates, taxes) also influences the spatial structure of the network of antiquarian bookshops; the attitude of local governments and communities towards book market institutions is also mentioned. Disproportionate spatial distribution of antiquarian bookshops is to a large extent compensated by the Internet which allows virtually everyone to become the book market participant.

Chapter 6 contains a detailed description of the available assortment: its types (by various criteria), factors that have an impact on demand and supply, methods of sourcing, key forms of selling and the mechanisms of prices and margins. Chapter 7 presents the aspects related to the preparation and promotion of the offer, underlining the changes in this respect in recent years as well as differences between particular segments resulting from customer expectations as well as competences and skills of the book-seller or the bouquiniste. I also describe those activities of the economic entities that aim to consolidate the identity of the sector and maintain relations with collectors and local communities. As already mentioned above, after the assortment underwent profound revaluation, the secondary market has regained its normal, formerly known role and the demand for particular types of items mainly depends on the value of the given item to bibliophiles and collectors, as well as other external factors, though to a lesser extent (e.g. seasonal assortment).

The problems that effectively hinder the development of the secondary book market in Poland include, on the one hand, a limited number of the most popular items sought by bibliophiles and collectors, and on the other hand, a shortage of attractive assortment, especially vintage books, that would appeal to customers and provide more businesses with larger profits. For obvious reasons, this shortage cannot be eliminated, but one can and one in fact should draw the buyers' attention to sections and groups of items that are

not popular, even though they deserve popularity judging by the merits of the contents. For this to happen, we need coordinated and ongoing activities modelled on similar initiatives in the Western countries. Such activities can be carried out by dynamic sector organisations which Poland unfortunately lacks. A sufficient example of the existing opportunities is the extreme disproportion between the prices of the first editions of books by the leading Polish authors of the second half of the 19th century and the 20th century in comparison to their Western counterparts.

The final section presents the customers of the secondary book market divided according to the intensity and characteristics of their purchases. I concentrate on the most active customers, i.e. bibliophiles, collectors and institutions (mainly libraries). The buyers include: occasional buyers, seasonal buyers, moderately active buyers and active buyers as well as those who often (even systematically) visit antiquarian bookshops and street sellers, but make no purchases. The largest group among the moderately active and active buyers includes people with cultural competences above average and knowledge about the items and methods of purchase. This group can be defined as a group of widely understood bibliophiles who can be subdivided into: general bibliophiles who gather books related to various topics, not necessarily to their interests or profession; specialised bibliophiles who gather books related to their profession, academic career, artistic endeavours or social activities; and collectors who gather items on the basis of given types or topics. These groups form the majority of customers in the secondary book market, although the share of specialised bibliophiles is diminishing, since they have many resources available on the Internet.

Throughout the years, many forms of trade in used books and historic books emerged. Nearly all of them have survived, even though their role and significance vary depending on the given place and time.. It is difficult to judge whether some of these forms will triumph and dominate, while others will go into oblivion, although certain very suggestive and convincing publications or partial analyses and comparisons could lead to such conclusions. For instance, the Internet has become the leading mode in some areas of the market, marginalising more traditional modes, but on the other hand it is the Internet that actually creates new, previously unknown opportunities for those traditional modes. Moreover, the Internet has also boosted and popularised the secondary book market which was formerly limited to antiquarians bookshops and street sellers' stands for long centuries. Never before has the trade in the book

SUMMARY assortment achieved this scale which is actually without limits as regards space or quantities. It was the Internet that tapped into the unexplored layers of assortment remaining outside the traditional cultural and commercial centres; it was also the Internet that has made virtually everyone who buys a book online exposed to the offer of the secondary book market.

On the other hand, if the book in its paper form is soon replaced with electronic carriers, as has been recently predicted, then the secondary book market will gain even more significance. It will become the key repository of books in their traditional form which, as it appears, will not be abandoned in the nearest future.

List of Contents

Preface	11
I. Introduction	17
1. The concept of the secondary book market (<i>Attempt at definition; The role of the secondary circulation in the book market and its conditions – initial assumptions</i>).....	17
2. Research tradition (<i>Topics related to the secondary book market in the book science; Research methods and their limitations</i>)	23
II. History and role of the secondary book market in Poland	37
1. Independent Poland	37
2. Partitions	40
3. The Second Polish Republic	49
4. War and occupation	60
5. Polish People's Republic (<i>The period until the establishment of the PP "Dom Książki" Enterprise; State network of antiquarian bookshops; Private antiquarian bookshops after nationalisation of the book market institutions; The secondary book market in the 1970s and 1980s 20th century; The black market of books On the threshold of transformation</i>)	61
6. The secondary book market in Poland after 1989 (<i>Collapse of the PP "Dom Książki" Enterprise and ownership changes of the antiquarian bookshops; A new shape of the secondary book circulation in Poland; Stages in the development of the secondary book market in Poland</i>)	106
III. The present-day secondary book market in Poland – contexts and conditions	117
1. Economic and technological conditions	118
2. Social and cultural conditions	130
3. Legal conditions (<i>VAT; The Act on Books; Regulations regarding the trade in historic items and their export; Stolen items and uncertain origin of traded items</i>)	133
4. Mechanisms of recruiting secondary market participants (<i>Placement of the elites; Changes in studying methods; Free choice of school hand-books; Marketing activities; New life styles and models of participation in culture; Changes in reader behaviour and the literary canon</i>).....	149
5. Old and new forms of collecting and bibliophile activities	160

IV. Structure and organisation of the secondary book market in Poland.....	165
1. Old and new institutions of the secondary book market.....	165
2. Division criteria for contemporary institutions.....	166
3. Stationary institutions selling the assortment (<i>Stationary antiquarian bookshops; Auction rooms</i>)	171
4. Street sellers (<i>bouquinistes</i>) and their stalls.....	188
5. Commerce and exchange over the Internet (<i>Stationary antiquarian book-sellers and bouquinistes on the Internet; Online antiquarian bookshops and bouquinistes; Auctions portals; Commercial book-selling and antiquarian platforms; Informational and social portals</i>)	192
6. Other forms (<i>collectors marketplaces, bazaars</i>)	206
7. Discount sales and free distribution of superfluous prints and library duplicates	208
8. Bookcrossing	210
V. Spatial structure of the secondary book market in Poland	213
1. Change sin the spatial structure of the secondary book market in Poland after 1989 (<i>Key centres of antiquarian trade in Poland – Warsaw and Kraków; Antiquarian bookshops and street sellers in other cities and academic centres</i>)	214
2. The antiquarian bookshop in the historic city scenery (the attitude of local governments and communities).....	246
3. Online antiquarian bookshops	253
VI. Assortment. Types, sourcing methods and selling forms	255
1. Types of book assortment and methods of arrangement.....	255
2. The antiquarian bookshop assortment (<i>Formal types of assortment; Types of assortment by other criteria</i>)	257
3. Assortment in the antiquarian bookshop practice (<i>Seasonal and occasional assortment; Bibliophile values; Demand and supply</i>)	281
4. Sourcing	297
5. Selling forms (<i>Direct sale; Mail order sale – offers (in electronic and paper forms); Auctions; Bidding on auction portals</i>).....	305
6. Prices and margins.....	312
VII. Offer development and promotion	317
1. Offer development (<i>Competences and skills of the secondary market participants; The antiquarian book-seller skills and specificity of the antiquarian description</i>).....	317
2. Offer promotion.....	327
3. Enterprise and brand promotion.....	334
4. Promotion of new collecting trends.....	342
VIII Customers.....	345
1. Individual customers	346
2. Institutional customers	359
Conclusion	363

A list of illustrations, maps, diagrams and tables 369

Sources..... 379

Index..... 399

Summary 409

KSIĘGARNIA AKADEMICKA sp. z o.o.

zaprasza

Oferujemy:

- książki naukowe,
- książki popularnonaukowe,
- czasopisma,
- beletrystykę

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
prowadzi sprzedaż
również w księgarni
internetowej:

<http://www.akademicka.pl>

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks 012 431 27 43

tel. 012 428 00 85

e-mail: akademicka@akademicka.pl

„Autor deklaruje, że jego praca ma charakter bibliologiczny. Z mego punktu widzenia szczęśliwie się stało, że nie jest w swej deklaracji do końca konsekwentny, że w jego opisie wtórny rynek książki nie stanowi wyizolowanego układu «instytucji książki», którego funkcjonowanie determinowane jest głównie charakterem wewnętrznych relacji między nimi. Przeciwnie – w zaprezentowanym ujęciu rynek ów nie ma wręcz ściśle wytyczonych granic i nie chodzi tylko o to, że przenika się on z rynkiem pierwotnym (księgarskim), ale przede wszystkim o to, że jest terenem działań aktywnych podmiotów zarówno instytucjonalnych, jak i indywidualnych (występujących często w podwójnej roli: sprzedających i kupujących), które realizują na nim rozmaite cele, także te należące do innych obszarów rzeczywistości społecznej niż tylko, ściśle bibliologicznie pojmowana, kultura książki”

(dr hab. Janusz Kostecki)

„Mamy tu do czynienia z przewodnikiem po współczesnym wtórnym rynku książki w Polsce. Jeszcze nigdzie nie spotkałem się z tak systematycznie opracowaną koncepcją tego zagadnienia, obejmującą dzieje i ich konteksty, ludzi i instytucje, wreszcie substancję – sposoby jej pozyskiwania, formy sprzedaży i rozpowszechniania. Autor, opisując szeroko i starannie całokształt zjawiska, nie poprzestaje jednak na czysto technicznym jego aspekcie, lecz traktuje je jako zjawisko kulturowe, głęboko osadzone w rzeczywistości. Jest ponadto świadom zróżnicowanej oraz niestałej natury i jakości asortymentu postrzeganego nie tylko jako zbiór pozycji bibliograficznych”

(prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.)

ISBN 978-83-7638-663-8

